

Sven Bislev

TEORIER OM STATEN I KAPITALISMENS PERIFERI

Vi skal her se på den særlige karakter, som staten har i de såkaldt underudviklede lande - her betegnet som samfundene i kapitalismens periferi. Der foreligger allerede en del materiale, som kan indgå i en sådan teoretiseren: analyser af klassestrukturen i periferien, en del teorier om periferien. Det særlige teoretiske problem er at identificere årsagerne til den instabilitet, som kendetegner regimerne i periferien, og de specielle politiske former (etpartistat, statsintervention i økonomien, militærregimer, "socialistisk" ideologi) som er typiske der.

Gangen i fremstillingen er temmelig mekanisk: fra en kort redegørelse for de særlige økonomiske strukturer, der eksisterer i periferien og som forbinder center og periferi, over en diskussion af forholdet mellem disse strukturer og klassestrukturen, til en redegørelse for særtræk ved periferiens klassestruktur - og endelig til en diskussion af den måde, hvorpå denne klassestruktur giver sig udtryk i former for politisk praksis.

1. Den kapitalistiske periferis karakter

I dette afsnit som i resten af artiklen tales der først og fremmest om Afrika - udelukkende fordi det er den verdensdel, hvorudfra de teorier jeg anvender, er produceret. Analysen har i temmelig høj grad generel gyldighed alligevel, fordi den særlige perifere status er fælles for Afrika og andre verdensdele. Visse historiske faktorer betinger dog en del særtræk, som i nogle henseender gør Afrikas situation unik: i modsætning til Latinamerika oprettedes de afrikanske stater som formelt suveræne stater først langt ind i den monopolkapitalistiske periode; det betinger en særlig form af de økonomiske strukturer som binder de tidligere kolonier til moderlandet, og dermed en særlig form af dominans fra centerets monopol-

Sven Bislev

TEORIER OM STATEN I KAPITALISMENS PERIFERI

Vi skal her se på den særlige karakter, som staten har i de såkaldt underudviklede lande - her betegnet som samfundene i kapitalismens periferi. Der foreligger allerede en del materiale, som kan indgå i en sådan teoretiseren: analyser af klassestrukturen i periferien, en del teorier om periferien. Det særlige teoretiske problem er at identificere årsagerne til den instabilitet, som kendetegner regimerne i periferien, og de specielle politiske former (etpartistat, statsintervention i økonomien, militærregimer, "socialistisk" ideologi) som er typiske der.

Gangen i fremstillingen er temmelig mekanisk: fra en kort redegørelse for de særlige økonomiske strukturer, der eksisterer i periferien og som forbinder center og periferi, over en diskussion af forholdet mellem disse strukturer og klassestrukturen, til en redegørelse for særtræk ved periferiens klassestruktur - og endelig til en diskussion af den måde, hvorpå denne klassestruktur giver sig udtryk i former for politisk praksis.

1. Den kapitalistiske periferis karakter

I dette afsnit som i resten af artiklen tales der først og fremmest om Afrika - udelukkende fordi det er den verdensdel, hvorudfra de teorier jeg anvender, er produceret. Analysen har i temmelig høj grad generel gyldighed alligevel, fordi den særlige perifere status er fælles for Afrika og andre verdensdele. Visse historiske faktorer betinger dog en del særtræk, som i nogle henseender gør Afrikas situation unik: i modsætning til Latinamerika oprettedes de afrikanske stater som formelt suveræne stater først langt ind i den monopolkapitalistiske periode; det betinger en særlig form af de økonomiske strukturer som binder de tidligere kolonier til moderlandet, og dermed en særlig form af dominans fra centerets monopol-

bourgeoisie over klasserne i periferien. I modsætning til Indien og Kina destrueredes den gamle tributære produktionsmåde i Afrika næsten fuldstændigt, hvorfor en lokal overklasse må udkrystalliseres ud fra andre betingelser.

For en ordentlig analyse af Afrika alene måtte endvidere differentieres mellem forskellige regioner i Afrika, efter deres historiske baggrund¹⁾ og deres betydning for den internationale kapital i dag.²⁾ Hvad vi søger her er imidlertid først og fremmest de mest abstrakte bestemmelser ved den perifere samfundsformation og stat. Kun antydningssvis bliver - som en følge af konfrontationen med begrebet "undtagelsesstat" - en differentiering foretaget.

Som formuleret af Samir Amin³⁾ må en teori om kapitalismens periferi være en teori om kapitalakkumulationen i verdensskala: om de strukturer, der vedligeholder en stadig akkumulation af kapital i centeret - og en stadig udstrækning af centerkapitalens dominans til periferien. Amin, udgående fra Baran,⁴⁾ centerer analysen af periferiens økonomiske strukturer om anvendelsen eller absorptionen af det økonomiske overskud (lig produktion minus nødvendigt forbrug) i periferien. Arrighi og Saul⁵⁾ giver en god sammenfatning af de særlige træk ved periferiens absorption af overskud:

- det overskud som skabes i de sektorer som domineres af udenlandske monopoler, udføres i vid udstrækning i form profit, dividender, rente, royalties, skjult profit, etc.

-
- 1) Samir Amin, Underdevelopment and Dependence in Black Africa. *Journal of Modern African Studies*, 10 (4) 1972.
 - 2) Arrighi & Saul, Nationalism & Revolution in Sub-Sahara Africa. *Socialist Register*, 1969, (Merlin) London.
 - 3) Samir Amin, *L'accumulation a l'échelle mondiale*, Paris-Dakar (ifan) 1970, introduktionen.
 - 4) P.A. Baran, *The Political Economy of Growth*, N.Y.-London (MR) flere udgaver.
 - 5) G. Arrighi & J. Saul, Socialism and Economic Development in Tropical Africa, *Journ. of Mod. Afr. Studies*, 6 (2), aug. -68, pp. 145 ff.

- et numerisk lille lag af personer med høje indkomster har et højt forbrug af 'diskretionær' karakter, d.v.s. udover det i enhver forstand "nødvendige"
- den del af overskuddet, som opspares, tenderer mod at anbringes relativt uproduktivt: de udenlandske selskabers investeringspraksis er ikke bestemt af lokale forhold, men af deres baggrund i centeret; den lokale kapital's investeringsstruktur bestemmes af prisstrukturen, som favoriserer investering i fast ejendom og handel.

H.R. Sontag, hvis analyse af staten i periferien⁶⁾ vi i øvrigt skal benytte os meget af, udtrykker periferiens særlige økonomiske struktur som en kapitalakkumulationens "tosporethed":

- dels en fortsættelse af kolonitidens "oprindelige akkumulation" eller enkle reproduktion: det er de strukturer, som gennem varebytte med udlandet medfører en strøm ud af landet af økonomisk overskud. At der er tale om oprindelig akkumulation vil sige, at der ikke sker nogen skabelse af merværdi, blot et bytte af varer.
- dels den udvidede reproduktion, der organiseres i det perifere samfund - efter at kolonitiden er ophørt, må akkumulationen ved udførelse af produktivt arbejde organiseres internt.

Det er den oprindelige akkumulation (således kaldet, fordi det var den proces, der formidlede akkumulationen af handelskapital i kapitalismens tidligste fase) som er dominerende: de interne økonomiske strukturer er underlagt forholdet til udlandet, den "strukturernes heterogenitet" eller mangel på sammenhæng og autonomi, som mange har konstateret for periferien⁷⁾ stammer fra denne særlige "tosporethed".

Denne tosporede akkumulation muliggøres af, at forskellige produktionsmåder og stadier af produktionsmåder eksisterer sammen, under dominans fra monopolkapitalismen, i periferien. Det drejer sig om traditionelle produktionsformer, kaldet "primitive", "-kommunistiske", "redistributive" og meget andet

6) Heinz R. Sontag, Der Staat des unterentwickelten Kapitalismus, Kursbuch 31, Berlin 1973.

7) Se næste side.

(disse eksisterer naturligvis ikke i nogen ren form; herom drejer ovennævnte dualismediskussion sig - se note 5), sammen med tre stadier af den kapitalistiske produktionsmåde: den merkantilistiske, med "oprindelig akkumulation", præget som i merkantilismens tid af handel mellem ulige partnere inden for et monopoliseret marked - den konkurrencekapitalistiske, som først og fremmest findes i jordbruget, de steder hvor dette har gennemgået en kulakisering⁸⁾ - og den monopolkapitalistiske, som viser sig i karakteren af de investeringer, som internationale firmaer foretager i periferien.

2. Produktionsmåder og samfundsformationer

Man kan ved en analyse af "rent" økonomiske strukturer vise, hvorledes monopolkapitalismen dominerer økonomisk, hvordan de monetære processer forløber efter love, der i det store og hele er domineret af monopolkapitalismens strukturer. Det er langt vanskeligere at skulle definere den måde, hvorpå monopolkapitalismens dominans vedligeholdes med politiske og ideologiske midler. Problemet består overfladisk set i at skulle opløse en modsætning, skrevet i nationale termer: hvorfor

-
- 7) (fra side). Amin beskriver den i introduktionen til Amin, op.cit. Problemet fanges ideologisk af den borgerlige økonomi i dualismetesen: forestillingen om den perifere økonomi som bestående af to modstillede sektorer, en "moderne" og en "traditionel". En god kritik findes i Arrighi, Labour Supplies in Historical Perspectives, Journ. of Devlpt. Studies, 6 (3), april -70. En bredere anlagt kritik: A.Z. Runowicz, Some Problems of Agricultural Development in Africa, Africana Bulletin (Warszawa) nr. 14, 1971. Og den bedste: A. Mafeje, The Fallacy of Dual Economies Revisited, IDR seminar papers, Kbh. marts -70 (stencil.). Nogle gode eksempler på den kolonialistisk-racistiske tankegang, som ligger bag dualismetesen, kan beses i P.D. Curtin (ed.), Imperialism, Selected Documents, Part IV, London, Macmillan 1971. Endelig er der en meget bred kritik af alle dualismeteorien varianter (social-psykologisk, sociologisk, teknisk-økonomisk) i T. Szentcs, The Pol. Ec. of Underdevelopment, Budapest (Akademiai Kiado) 1971, Ch. IV. Der er også en omfattende bibliografi.
- 8) Kulakisering: indførelse af kapitalistisk privatejendomsret til jord og produktionsredskaber, således at en "kulak"-klasse af forholdsvis velstående bønder udskilles.

vedligeholder den perifere stat monopolkapitalismens dominans, når denne dominans er til ulempe for den perifere nationalstat? I denne form kan problemet angribes på utallige måder, snesevis af modeller med psykologiske variable, hver med en vis grad af sandsynlighed og verificabilitet, kan opstilles. Vi skal senere vende tilbage til nogle af disse modeller, som beholder en deskriptiv værdi.

Det er imidlertid nødvendigt at stille problemet lidt mere systematisk op: til hver "produktionsmåde" i økonomisk forstand "hører" et sæt typiske politiske institutioner og en karakteristisk ideologi. Meget skematisk kan man vel sige, at det parlamentariske demokrati er typisk for konkurrencekapitalismen, og den liberalistiske ideologi ligeså. Disse strukturer er nært forbundne med hinanden, og de står i forbindelse med den økonomiske struktur - dobbeltsidigt: de udspringer af de sociale relationer, som økonomien med nødvendighed danner, og de er i sin tur nødvendige for reproduktionen af de økonomiske strukturer på et konkret niveau.

Med henblik på den politiske struktur kan man vel sige det således: I den økonomiske struktur indgår der et antal "klassepositioner", i.e. økonomiske funktioner som udfyldes af mennesker. De konkrete bærere af disse klassepositioner tenderer mod at indgå i klasser, komplekse sociale helheder med hver sin karakteristiske dynamik (social "kraft") og interesse. Magtforholdet mellem klasserne bestemmes af forholdet mellem de økonomiske klassepositioner, og forskydninger i magtforholdet mellem klasserne tenderer mod at være igangsat af økonomiske processer. Den sociale klasses egen dynamik vil dog ofte virke ind på de økonomiske processers kraft og karakter.⁹⁾

Alt dette, så længe vi holder os til en bestemt produktionsmåde. Taler vi i stedet om samfundsformationer, hvor flere produktionsmåder sameksisterer, er forholdet naturligvis mere komplekst: fx. er det typisk perifere samfund en samfundsformation, hvor kun delstrukturer af forskellige produktionsmåder

9) Fremstillingen bygger på Poulantzas, Politisk Makt och Sociala Klasser, Mölndal (Partisan) 1968, pp. 59 ff.

er synlige: af monopolkapitalismen kun de økonomiske strukturer (intet monopolborgerskab), af konkurrencekapitalismen kun de økonomiske og ideologiske (kulakker, købmænd og en vis liberalisme), af en tributær produktionsmåde kun dele af politikken og ideologien (indslag af "høvdinge" i administrationen, visse "traditionalistiske" tankegange) o.s.v.

Af denne grund må det i høj grad blive et spørgsmål om empirisk undersøgelse, hvorledes monopolkapitalismens økonomiske dominans reproduceres af periferiens politiske og ideologiske strukturer. Undersøgelsen må gå frem på den måde, at man først undersøger sammensætningen af hele blokken af dominerende klasser i periferien, derunder også hvilken klassefraktion, som er hegemonisk - og dernæst hvorledes netop denne specielle sammensætning betinges af monopolkapitalen/centerets dominans.

3. Nogle sociologiske undersøgelser og modeller: "eliten"

Sociologer, geografer og politologer har undersøgt de perifere samfunds lagdeling og dennes politiske og økonomiske konsekvenser ud fra i hovedsagen to modeller eller grupper af modeller: for det første en række studier af de forskellige elitegrupper, derunder som et særligt tilfælde militæret; for det andet studier af arbejdere og (mindre) bønder - som modsætning til eliten ofte betegnet "massen" - opfattet som arbejdskraft, uroskabende element eller "socialt" problem. Her skal blot kort henvises til nogle oplysende eller karakteristiske eksempler, såvel for at kontrastere det teoretiske udgangspunkt i disse undersøgelser med det, som her anvendes, som for at henviser til den store mængde empirisk stof, der findes i disse undersøgelser.

P.C. Lloyd, *The New Elites of Tropical Africa*,¹⁰⁾ er et godt samleværk med mange empiriske artikler, der illustrerer eliternes karakter og måden, de studeres på. Først og fremmest

10) London, Oxf. Univ. Press, 1966. Udførlig bibliografi, pp. 62 ff.

fremgår det af Lloyds introduktion,¹¹⁾ at begrebet elite ikke i nær samme grad er en ideologisk term, polemisk vendt mod begrebet klasse (og klassernes eksistens), når det gælder studiet af Afrika, som når USA og Vesteuropa studeres. Betragtede elitens voksende kontrol over økonomiske processer, er Ll. endog tilbøjelig til selv at ville anvende begrebet klasse. Dernæst påpeges den for periferien så karakteristiske kløft mellem en meget lille højindkomstgruppe med meget høje indkomster (Senegal: 275 administratorer tjente i midten af 60'erne 1.200-2.400 E pr. år, 50 tjente over 2.400. BNP pr. capita: 35E pr. år. Befolkning: ca. 3,5 mill.)¹²⁾ Denne lille indkomstelite er kraftigt koncentreret i de største byer, og langt størstedelen af den er aflønnet af staten. Den selvstændige stat har i virkeligheden i vid udstrækning overtaget kolonimagtens aflønningsskalaer, ofte med bonusser, tillæg og det hele. Hvordan eliten overtager styret fra kolonimagten er et særdeles væsentligt problem for den senere udvikling. Ruth First¹³⁾ peger på, at den elite, der overtager magten efter en forholdsvis fredelig strid om uafhængigheden, har en fælles interesse med kolonimagten: ved samtidigt (indadtil) at fremstille sig som repræsentant for de "nye" sociale kræfter, ideologisk formuleret som en egalitær nationalisme,¹⁴⁾ - og (udadtil) at fremstå som den eneste kraft, der kan inddæmme og komme overens med den mange steder voksende "rural radicalism" - bliver denne elite den ideelle kompromispartner for kolonimagten.

P.C. Lloyds og de fleste sociologers analysemåde kan ses af den vægt, der lægges på bevidsthedsfaktorer i hele analysen - selv i Lloyds diskussion af begrebet klasse. Størstedelen af analyserne handler om udviklingen af attituder, om uddannelse, om familierelationer o.s.v. Meget vægt lægges på behandling af "tribalism" som et problem, der menes at udspringe af "traditionelle" bevidsthedsformers træghed over for moderne påvirk-

11) Særlig pp. 49-62.

12) *Ibid.*, pp. 5 ff., suppleret med World Bank Atlas 1969.

13) *The Barrel of a Gun*, Allan Lane the Penguin Press, Harmondsw., 1970, pp. 56 f. Vi kommer tilbage til denne bog.

14) Yves Bénéot, *Idéologies des indépendances africaines*, Paris (Maspéro) 1969, ch. 5. Bénéots bog er på mange måder en glimrende analyse af ideologierne, men formår ikke i tilstrækkelig grad at forbinde dem med deres sociale basis. For en sådan forb., se Arrighi & Saul, *op.cit.* (note 3) 1968.

ninger.¹⁵⁾ I det omfang monetært-økonomiske forklaringsfaktorer inddrages, er der kun tale om de bevidsthedsmæssige konsekvenser, forskelle i indkomster kan medføre.

Indtil nu har vi mest behandlet bureaukратиets personel, idet det er den mest typiske elite i Afrika. Vi kommer tilbage til bureaukратиet i sammenhæng med klasseanalysen, og vil nu se kort på et par andre grupper, som ofte siges at indgå i den samlede "elite". Den første er "høvdingene", det "feudale aristokrati" eller det traditionelle lederskab. Disse har ofte spillet en rolle under kolonistytret som underordnede mellemmand for kolonimagten - ofte noget mere underordnede i franske kolonier end i engelske - og besad i mange tilfælde en magtposition ved uafhængigheden, i kraft af konstitutionelt sikrede privilegier (Indien), store jordbesiddelser akkumuleret under kolonitiden eller en speciel stilling i forfatningen som en slags engelsk overhus. Efter uafhængigheden har den generelle tendens været i retning af at høvdingenes magt og privilegier udryddedes. Nogle steder har de dog haft social basis for at kunne videreføre en betydende stilling - eller deres specielle magtmidler er blevet imiteret af samfundet i øvrigt.¹⁶⁾

En anden undergruppe, som har været genstand for særlige studier, er militæret,¹⁷⁾ hvis rolle i afrikansk politik jo er

-
- 15) Lloyds analyse af "tribalism" bliver sønderlemmet i A. Manghezi, *The Ruling Elites of Tropical Africa: Their Role in Development*. Upubl. fil.lic. dissert., Uppsala.
- 16) Sidstnævnte påvises af C. Meillassoux, *A Class Analysis of the Bureaucratic Process in Mali*, *Journ. Devlpt. Studies*, Jan. 70: det regerende bureaukрати har brug for aristokratiets støtte i en konflikt med en anden traditionel overklasse og antager derfor aristokratiets skikke og vaner. Disse sædvaner anvendes også af N.N. Miller (*The Political Survival of Traditional Leadership* i I.L. Markovitz, *African Politics and Society*, N.Y., Free Press, 1970) til at forklare et aristokratis stilling, dets fortsatte magt. E.P. Skinner (*The Paradox of Rural Leadership: A Comment*, ssts.) påpeger heroverfor, at et aristokrati i Ø. Volta beholdt sine magtpositioner lige så meget på grund af manglen på kvalificeret adm. personale som på grund af en folkelig støtte.
- 17) For Afrika fandtes til for nylig to oversigtsværker: Gutteridge, *The Military in Afr. Politics*, London (Methuen) -69, og Lee, *African Armies and Civil Order*, London (Chatto and Windus) -69. Nu bør man absolut anvende Ruth First, *The Barrel of a Gun* (op.cit.), som er grundig, omfattende, og indeholder adskillige interessante teoretiske ansatser.

øget i betydning i de senere år. Og man kan vel ikke sige, at dets rolle i Latinamerika, genstand for adskillig ironiseren gennem 100 år, er mindsket på det sidste. Formentlig har kuppet mod Allende for alvor bevist umuligheden af et "almindeligt" (d.v.s. importeret) parlamentarisk demokrati i periferien - ikke mindst fordi udviklingen i Indien, det andet store "eksempel", så tydeligt gik mod en etpartistruktur ved sidste valg. Men det er jo en anden historie.

First¹⁸⁾ påpeger nogle forhold af betydning for den rolle, militæret spiller i Afrika: et første forhold er koloniadministrationens militært prægede opbygning, kendetegnet ved en hierarkisk kommandostruktur, en autoritært-racistisk ånd, ingen forbindelse mellem administrationens lokalisering og de økonomiske processers o.s.v. Mange afrikanske officerer har fået deres uddannelse på europæiske officersskoler, hvilket jo heller ikke ligefrem har været en opdragelse til demokrati.

Måske af særlig stor betydning for den "pragmatiske" og "apolitiske" ideologi, kupmagerne giver udtryk for, er flg. holdning hos kolonimagten:

"... the only article of faith on which administrators could confidently depend, was that all problems of 'good government' were administrative, and that disaster would follow from attempts to conceive them as political".

- og (citerende fra R. Emerson, From Empire to Nation, Boston -62):

"The occasional outbursts of political agitation reflect not the demands of the 'real' people, but only the self-interested machinations of an untrustworthy few..."¹⁹⁾

De få afrikanske officerer, som uddannedes før "hasteprogrammerne" sattes i gang lige før uafhængigheden var i almindelighed rekrutteret fra aristokratiske familier, ud fra racistisk-aristokratiske kriterier, og de indoktrineredes grundigt med kolonimagtens synspunkter. Følgen af dette (og - og det er nok vigtigere - af afhængigheden af udlandet) er, at ...

"What the non-political order (de militære kupmageres politikerfjendtlige régime) does is not to keep out politics, but to keep out radical politics" ²⁰⁾

18) First, op.cit., pp. 31 ff.

19) Ibid., pp. 35 f.

20) Ibid., p. 433 - se også 36 ff., 73 ff.

De mange militærkup i Afrika (og i Latinamerika) får på denne baggrund en række fælles karakteristika: de bevirker en vis forandring i regerings-"stilen", næsten ingen i sociale og økonomiske strukturer; en effektivitetsideologi erstatter de tidligere mobiliserende nationalistiske klicheer; det er sjældent, at den styrende elites smag for luksus og dens samvittighedsløse tilfredsstillelse af sit luksusbehov ud fra landets fattige ressourcer mindskes; der behøves ofte kun ganske små styrker til at gennemføre et kup - den samlede størrelse af den organiserede voldsmagt er ganske ringe; og folkelig opbakning bag kupet er en sjældenhed.²¹⁾

Også bortset fra tilfældene af direkte styre har militæret ofte en vigtig stilling i det politiske liv: det udøver et konstant pres for højere militæruddgifter (som i Afrika gennemgående lå på 1% - 1½% af BNP, Ghana dog 2%, Sydafrika 3% - i midten af 1960'erne), og det er meget tydeligt et "internt" militær, idet det så godt som udelukkende består af infanteri.²²⁾

4. Nogle sociologiske undersøgelser og modeller: "massen"

En måde at studere "massen" af bønder og arbejdere i periferien på er ved at betragte den som arbejdskraft - studere problemerne ved at fremskaffe tilstrækkeligt med arbejdskraft i stabil mængde, studere arbejderne organisationer,²³⁾ o.s.v. Et område, der har været specielt interesse for i Afrika, er den migrerende arbejdskraft, arbejdere som vedligeholder sociale forbindelser i landområder, og som kun kommer til industriområderne for kortere perioder.²⁴⁾

21) Ibid., Part One.

22) M.F. Oke, African Armies, i African Quarterly, New Delhi, April-June 1969. For disse generaliseringer må der tages visse forbehold med hensyn til områder, hvor internationale konflikter gør sig gældende: Mellempøsten, Sydøstasien.

23) G.E. Lynd, The Politics of African Trade Unionism, N.Y. Praeger 1968 er ét eksempel på europæiske-amerikanske studier af fagforeninger i periferien, et emne af betydelig interesse for centerets udenrigspolitik.

24) En oversigt over nogle af de praktiske problemer ved denne trafik findes i Migrant Labour in Africa ..., Abidjan, CCTA 1961.

En anden synsvinkel har været massen som en faktor, der skaber risiko for åbne konflikter i samfundet - oftest forstået som ensbetydende med sociale forandringer overhovedet. En bemyndig for noget sådant ligger bag mange af studierne af urbaniseringsprocesserne, fx. Et hovedpunkt i analysen af urbaniserings- og moderniseringsprocesserne i borgerlig sociologi har været at undersøge den proces, hvorved den urbaniserede arbejder løsriver sig fra de sociale bånd, der bandt ham til landsbyen.²⁵⁾ Netop disse sociale bånd var jo en væsentlig faktor i kolonimagternes forsøg på at stabilisere den sociale kontrol over det fremvoksende proletariat - og i Sydafrika af i dag forsøges de helt bevidst og eksplicit anvendt på samme måde.

En tredje synsvinkel er massernes 'sociale' problemer: deres mangel på mad, penge, uddannelse og fremtidsmuligheder. Disse problemer føres som oftest ind som et hovedpunkt i urbaniseringsstudierne,²⁶⁾ og der foreligger meget empirisk materiale til belysning af fattigdommen i periferien; den er vel så velkendt, at det skulle være unødvendigt at komme ind på den.

Men kan dog roligt konkludere, at "massen" i fx. Afrika har været genstand for betydeligt mindre interesse end "eliten" - hvis man ser bort fra den 4. synsvinkel: massen som kuriosum. Hermed sigtes til den antropologiske litteratur, der gennemgående behandler temmelig forældede problemer.

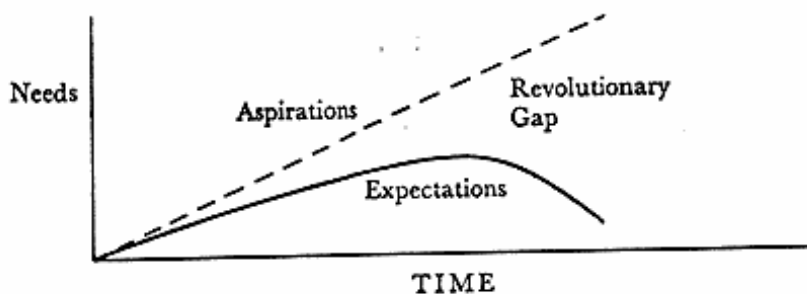
En "teoretisk" (læs: ideologisk) synsvinkel, som kan anvendes på såvel "elite" som "masse", er forestillingen om "the revolution of rising expectations": en idé om, at materiel fremgang fører til øgede aspirationer²⁷⁾ - hvormed forbindes en forventning om at revolutioner fortrinsvis indtræder i økonomiske nedgangsperioder. Og det er jo ikke løgn; det optrådte som et

25) Et illustrativt eksempel: Hanna & Hanna, *Urban Dynamics in Black Africa*, N.Y. (Aldine) 1971.

26) Ibid. For interessen bag dette værk, se: *African Studies in America: The Extended Family* (af) Africa Research Group, P.O. Box 213, Cambr., Mass. 1969, p. 22.

27) Det kan evt. tilføjes, at en yderligere forudsætning er en effektiviseret kommunikation; dette point henter G. Almond & J. Powell (*Comparative Politics. A Devlptl. Approach*. Boston (Little, Brown & Co.) 1966, p. 177) hos Karl W. Deutsch. I øvrigt spiller denne forestilling en stor rolle i hele den etablerede teori om "politisk udvikling".

underordnet punkt så tidligt som i Marx's politiske forfatter-
skab fra 1848-52 - et punkt der for at blive til en teori måtte
integreres med en række strukturelle bestemmelser. Vore dages
sociologer er ikke så krævende, de udråber gerne dette ene punkt
til en "revolutionsteori" - og anvender den gladeligt på
Afrika.²⁸⁾ Nedenstående figur indgår i en artikel om militærets
intervention i udviklingslande og skal forestille en teori om
en sådan interventions årsager:²⁹⁾

5. Klassestruktur i perifere samfund

I dette afsnit skal vi forsøge at oversætte de empiriske
undersøgelsers resultater til et videnskabeligt sprog, samt re-
ferere nogle empiriske og teoretiske studier, foretaget af
marxister.

Klasserne i de samfund, som nu udgør den kapitalistiske
periferi, er udviklet i samspillet (konflikten) mellem de to
produktionsmåder, som udgør strukturen af de perifere samfunds-
formationer. Det kan derfor være belysende at se på klassestruk-
turen i de prækoloniale samfund, et emne der har givet anledning

28) Et enkelt eksempel: A.R. Oberschall, Rising Expectations and Political Turmoil, Journ. Devlpt, Studies, 6(1), okt. -69 - hvori der i fulde alvor fremføres data fra interviewundersøger, som "modificerer" dele af denne "revolutionsteori". Nogen burde i øvrigt engang skrive en oversigtsartikel over den borgerlige "revolutionsteori" og påvise, at teoriens interesse er at producere et grundlag for foranstaltninger, som kan dæmme op for pres for sociale forandringer.

29) Det er næsten synd at afsløre, at illustrationen er fra R.E. Dowse, The Military and Political Development, p. 219, i C. Lays (ed.), Politics and Change in Developing Countries, Cambridge Univ. Press, 1969.

til nogen debat. En artikel af Szymon Chodak³⁰⁾ giver et eksempel på et forholdsvis tidligt stadium af debatten. Chodak opsummerer argumenterne imod eksistensen af klasser i det prækoloniale Afrika således:

- historien giver os ingen eksempler på klassekamp i disse samfund - nok revolter, men ingen revolutioner. Slaveriet var et patriarkalsk slaveri, hvilket netop forhindrede slaveopstande,
- privatejendom til jord, det vigtigste produktionsmiddel, eksisterede ikke,
- stamme- og kinship- (familie-) strukturer var dominerende, og eksisterer helt op til i dag,
- de samfund som var hierarkisk stratificerede, var det som et resultat af erobring.

Som sin egen indvending imod disse argumenter anfører C. kun et historisk argument, nemlig en udvikling i retning mod monopolisering af det økonomiske overskud. Debatten er andetsteds nået længere, og man anvender nu begrebet "asiatisk produktionsmåde" eller tributær produktionsmåde til at definere de traditionelle samfund. Klassesdebatten er nu et spørgsmål om, hvorvidt en gruppe, der med politiske midler sikrer sig overskuddet, kan kaldes en klasse.³¹⁾

I alle tilfælde er der enighed om, at en række klassegenererende faktorer indføres med koloniregimet. Chodak (ibid.) opregner dem som følgende:

- indførelsen af privatejendom til jord, enten ved (1) uddeling af jord til det forhåndenværende aristokrati for at alliere det med kolonimagten, (2) skabelse af en "indfødt" kulakklasse med samme funktion, (3) ekspropriering af land til hvide settlers eller plantere (hvorved der

30) Social Classes in Sub-Saharan Africa, Africana Bulletin nr. 4, Warszawa 1966.

31) Se "Sur le mode de production "asiatique"", C.E.R.M., Paris, 1968. Diskussionen om eksistensen af klasser i Indien føres kvalificeret videre af Erik af Edholm i Karl Marx, Om førkoloniale Produktionssätt, Stockholm (BOC) 1970, Introduktionen. Denne kommenteres i Politica nr. 3-4, 1972, pp. 19, 88 f.

- også, som en følge af knaphed på jord, igangsættes klas-
sedelingstendenser i det "indfødte" samfund), eller (4)
ved introduktionen af cash crops, hvis dyrkning nødven-
diggøres af skat el. lign., og som fører til større efter-
spørgsel efter jord,
- indførelse af lønarbejde i kolonimagts tjeneste og i
private virksomheder,
 - fremvæksten af et afrikansk lokalt bourgeoisie
 - fremvæksten af en elite: intellektuelle, politikere, or-
ganisationsledere, administratorer, officerer etc.

Af den skitse, vi tidligere gav over de særlige karakteri-
stika ved periferiens kapitalakkumulation (afsn. 1), kan vi nu -
med Arrighi og Saul (op.cit.) - udlede nogle særlige træk ved
klassestrukturen i periferien. Af særlig interesse er her eksis-
tensen af eller udviklingsmulighederne for et egentligt indu-
strikapitalistisk bourgeoisie samt et industriproletariat: er
nemlig den kapitalistiske produktionsmåde dominerende i perife-
rien, kan ingen anden klasse end et kapitalistisk bourgeoisie
være hegemonisk (hele bourgeoisiet eller en fraktion af det kan
være hegemonisk). Ellers kunne produktionsbetingelserne ikke re-
produceres på de politiske og ideologiske niveauer.³²⁾ Under
samme forudsætning er endvidere proletariatet den eneste revo-
lutionære klasse, den eneste klasse som kan true bourgeoisiets
hegemoni.

Alle klasseanalyser af afrikanske lande viser på svagheder-
ne i det afrikanske bourgeoisie og begrænsningerne i mulighederne
for dets opståen. Den kapital, som kontrolleres indenlandsk, er
i høj grad bundet (begrænset) til handel og spekulation i fast
ejendom.³³⁾ Der er således ikke noget livskraftigt bourgeoisie,

32) Vi anvender Poulantzas' hegemoni-begreb, som betegner en klas-
ses eller fraktions hegemoni inden for blokken af domineren-
de klasser og fraktioner - og dermed i samfundet som helhed.
Oprettelsen af hegemonien har at gøre med en ideologisk pro-
ces, hvorved klassen eller fraktionen fremstiller sine inter-
esser som hele folket-nationens interesser. Poulantzas,
op.cit., pp. 159 f.

33) Se fx. Amin, *Le développement du capitalisme en Cote d'Ivoire*,
Paris (Minuit) 1967, pp. 276 ff. A. Seidman, *Class Stratifi-
cation and Ec. Development in Africa*. *Pan-African Journal*,
V(1) 1972. Arrighi & Saul, op.cit., 1968 (note 5).

som kan oprette en hegemoni inden for blokken af styrende grupper. Den styrende elite som praktisk udøver den ideologiske kontrol³⁴⁾ er ikke nogen klasse og udøver således ikke sin egen hegemoni. Den er en effekt af eksistensen af et bureaukrati (forstået som en social institution) og som sådan influeret af de sociale kræfter som mulig- og nødvendiggør et sådant bureaukratis eksistens.

Som allerede omtalt (i afsn. 3) kan en del af de sociale kræfter bag bureaukratiet udgøres af det traditionelle aristokrati; i andre tilfælde stod det i modsætning til dette og måtte bekæmpe det, hvilket kræver en basis i andre sociale kræfter. Suret-Canale identificerer for Guineas vedkommende disse sociale kræfter som værende en "folkelig" støtte - uden nærmere at identificere de klassekræfter som "folket" var sammensat af.³⁵⁾ Andre er tilbøjelige til at overvurdere bureaukратиets selvstændige magt og nærmest definere det som et nyt bourgeoisie.³⁶⁾ Bedre er vel Amins tolkning af bureaukратиets stilling i Elfenbenskysten - han ser det som i nogen grad integreret med, støttende sig på, det forholdsvis store nationale bourgeoisie.³⁷⁾ Men samtidig udmunder hans analyse i den konklusion, at Elfenbenskystens udvikling er en fuldstændig afhængig udvikling, uden muligheder for dannelse af autonome økonomiske strukturer på langt sigt - en "croissance sans développement" (p. 281). Bureaukратиets styrke kan altså ikke være noget hegemoni. At tilskrive dets styrke det forhold, at bureaukratiet i kolonitiden skulle regere over alle klasser i samfundet og således ved uafhængigheden er "overudviklet" i forhold til sin opgave, er vel kun en rent kvantitativ forklaring.³⁸⁾ Ruth First har nok ret i følgende:

34) "... the élite (is) a group which continually redefines the norms of society". Lloyd, op.cit., p. 51. Se også Bénot, op.cit., Introduction.

35) The end of Chieftaincy in Guines, I Markovitz, op.cit. Se også hans La République de Guinée, ed. sociales, hvor han tager debatten om med B. Ameillon (pp. 359 ff.).

36) B. Ameillon, La Guinée, bilan d'une indépendance, Paris, Paspero 1964, er nok et eksempel på dette (denne henseende er Suret-Canales kritik vel berettiget). Se s. 167 ff.

37) Samir Amin, op.cit. (1967).

38) Hamza Alavi, The State in Post-Colonial Societies, New Left Review No. 74, 1972, refereret efter utrykt artikel af Roger Leys.

"By independence, therefore, an indigenous dominant class with power grounded in economic control had not emerged" .. "it was political power that made possible the creation of economic power, not the other way round".39)

- idet staten overalt er den søtreste arbejdsgiver, og en lang række funktioner af økonomisk karakter udøves af staten - men spørgsmålet er, om bureaukratiets økonomiske magt kan siges at være dominerende, og om bureaukratiet kan siges at være hegemonisk. Ud fra en betragtning af den eksterne afhængighed må svaret nærmest blive nej til begge (også på det ideologiske niveau er den eksterne afhængighed jo temmelig stor de fleste steder).

Kan vi således ikke finde nogen hegemonisk kapitalistklasse i Afrika (og vel heller ikke andre steder i periferien⁴⁰⁾), er det til gengæld ikke proletariatet, som begrænser bourgeoisiets herredømme. Arbejderklassen er nemlig de fleste steder slet ikke konstitueret som nogen klasse; det egentlige proletariat, som lever i byer og som køber alle sine subsistensmidler på markedet, er ganske lille - og det kun halvurbaniserede proletariat i områder med migrerende arbejdskraft er ikke endnu konstitueret som nogen klasse.⁴¹⁾ I den nationale bevægelse, som førte til kolonisystemets afskaffelse, kunne proletariat og bønder optræde som en social kraft under intelligentsiaens ledelse, men i den politisk uafhængige stat (samfundsformation), kan de ikke true kapitalismens dominans. Det urbaniserede proletariat udgør endog ofte et "arbejderaristokrati", allieret med bureaukratiet og monopolkapitalen.⁴²⁾

39) Op.cit., p. 101. Se også diskussionen af dette hos Arrighi & Saul, Nationalism and Revolution in Sub-Saharan Africa, Socialist Register 1969 (Merlin) London, pp. 159 f.

40) Det indiske monopolbourgeois dominans udøves under en betydelig grad af styring fra centeret. Se herom Politica nr. 3-4, 1972.

41) V.L. Allen, The Meaning of the Working Class in Africa, i Journal of Modern African Studies, 10 (2), 1972 - med henvisninger.

42) Arrighi, International Corporations, Labour Aristocracies, i R.I. Rhodes (ed.), Imperialism. A Reader. Monthly Review Press 1971. Szentes, op.cit. (i note 7) pp. 270 kritiserer dette syn, som han siger indebarer forestillingen om, at "byen udbytter landsbyen". Hans kritik er nok baseret på en ret høj grad af "økonomisk determinisme": Lenin (som skabte begrebet (fortsættes på næste side)

Vi kan således med Sontag⁴³⁾ drage den foreløbige konklusion - lad os kalde det en arbejdshypotese - at det er i kraft af centerets dominans, at ingen af periferiens klasse og fraktioner har været i stand til at oprette sit hegemoni. Denne dominans fra centeret har fået A. Emmanuel til at operere med en forestilling om, at klassekampen er forlagt til forholdet mellem fattige og rige nationer - at disse således hver for sig er de facto klasseløse, eller i hvert fald uden akutte klassemodsetninger. Ch. Bettelheim argumenterer herimod, at problemet ikke kan afgøres på det empiriske plan, gennem analyse af prisrelationer, m.v. og ligeledes at underudviklingen ikke kan afskaffes ved manipulation med prismekanismer og handelsrelationer, som Emmanuel foreslår, men kun ved ændring af produktionsmåden.⁴⁴⁾ Vi må også holde fast ved, at da periferien er kapitalistisk, eksisterer der i den klasser i kamp - og politiske konflikter kan ikke forstås blot som "forstyrrelse", forårsaget af udenlandsk dominans.⁴⁵⁾

6. Periferiens politiske struktur

En del forfattere har gjort den observation, at de politiske institutioner, som periferiens lande udstyredes med ved uafhængigheden, ikke var adækvate til deres formål: de var modelleret efter de højtudviklede kapitalistiske landes forhold og brød sammen under tryk fra konflikter, som de ikke var bygget til at modstå (og som de i visse tilfælde direkte fremmede - fx. regionale modsætninger) - og under presset fra opgaver de ikke var

42) (fortsat) arbejderaristokrati) anså det for fuldt ud muligt, at dette lag kunne indgå i en politisk alliance med kapitalen for at sikre sine egne kortsigtede, økonomiske interesser.

43) H.R. Sontag, op.cit. (se note 6), p. 176 (ordet hegemoni anvendes ikke - men forudsættes). S. 179 anvendes ordet hegemoni forkert.

44) A. Emmanuel, Unequal Exchange, N.Y. og London, Monthly Review Press 1972, pp. 179 ff., 264 ff. og 300 ff. (Bettelheim).

45) Tamas Szentes, op.cit. (note 7), pp. 262 ff. sætter den lidet artikulerede klassestruktur i forbindelse med sameksistensen af produktionsmåder og disses bevidsthedsformer. Se hans kritik af Emmanuel i Szentes, op.cit., pp. 268 f.

indrettet på at varetage (særlig skabelsen af en integreret, autonom økonomisk struktur - organisering af den interne kapitalakkumulation).⁴⁶⁾

Sontag går videre og stiller spørgsmålet om forholdet mellem økonomi og politik i de perifere samfund. Han finder en række forhold, som kan forklare det politiske niveaus relative dominans i periferien (dets "Dauerdominanz"):

- vedligeholdelsen af de forbindelser, som bevirker den "oprindelige akkumulations" dominans er en medvirkende faktor - denne akkumulationsform er netop kendetegnet af, at politiske strukturer har en relativ dominans i forhold til de økonomiske
- monopolkapitalismen er i forhold til konkurrencekapitalismen også præget af en mere betydende rolle for det politiske niveau. Sontag godtager ikke selv dette argument (som er P.G. Franks), men der synes dog at være god grund til det, idet (1) afkoloniseringen netop er et fænomen, som tilhører monopolkapitalismens udviklede fase, og idet (2) den gruppe som dominerer de politiske institutioner netop er et bureaukrati, et fænomen der er typisk for monopolkapitalismen.⁴⁷⁾
- den udenlandske dominans har netop til formål at (1) svække det økonomiske niveau, af hensyn til udbytningen, (2) styrke det politiske og ideologiske niveau, af hensyn til udbytningens organisering. Dette argument synes dog noget udialektisk - den udenlandske dominans udøves jo ikke med så bevidste, målrettede og velorganiserede metoder.

Sontag bruger Poulantzas' begreb "politisk krise" og "undtagelsesstat" til at karakterisere den perifere stat, som han betegner som en "permanent undtagelsesstat". Han giver tre væsentligst historiske årsager til undtagelsesstatens eksistens:

46) Seidman, op.cit. (se note 30), First, op.cit. (note 11), pp. 51 f. Sontag, op.cit. (note 4), pp. 173 ff.

47) Sontags afvisning af argumentet skyldes hans anvendelse af latinamerikansk materiale, hvor - som nævnt i indledningen - der netop på dette punkt er en betydelig forskel i forhold til Afrika.

for det første er uafhængighedsperiodens begyndelse præget af den stærke mobilisering af alle sociale kræfter, som netop har fundet sted. Dette kræver en stat af ekstraordinær styrke. For det andet bevirker statens relative dominans og dens betydelige opgaver i forhold til det økonomiske niveau, at alle økonomiske modsætninger polariseres til politiske modsætninger, der truer statsmagten - også dette kræver særlige institutioner. Endelig tilføjer han, at det historisk har været umuligt for den perifere stat at opfylde visse af arbejderklassens og bøndernes krav, således som tilfældet har været i centeret. Herved skærpes modsætningerne mellem dominerende og undertrykte klasser. Af disse grunde kan en formelt egalitær "folkestat" og en liberalistisk ideologi ikke oprettes, og undtagelsesstatens særlige "totalitære" metoder kommer i anvendelse.

Sontags definition synes et frugtbart udgangspunkt for en analyse, og størstedelen af denne artikel har været et forsøg på at underbygge den med afrikansk materiale (S. bruger latinamerikanske eksempler) og på at specificere mange af antagelserne. Der er dog et enkelt punkt, hvor man kan korrigere hans læsning af Poulantzas: denne tilskriver i sin analyse af undtagelsesstaten ideologien en ganske speciel rolle⁴⁸⁾ og fremfører at et ideologisk statsapparat ofte kan blive magtens hovedsæde inden for statsinstitutionerne - til tider skifter repressive statsapparater rolle og får ideologi som deres hovedsagelige aspekt.

Nu er det imidlertid karakteristisk for periferien, at den stærke ideologisering som prægede tiden omkring uafhængigheden over alt er på retur - mest tydeligt ses dette i forbindelse med den "pragmatiske" terminologi (d.v.s. utilslørede repression) som indføres ved de afrikanske militærkup. Den ideologiserende karakter af undtagelsesstaten er et grundlæggende træk, såfremt man fastholder, at det er krise i hegemonien, som fremkalder den politiske krise - idet hegemonien netop hænger sammen med ideologiske strukturer.

48) N. Poulantzas, *Fascisme et Dictature*, Paris (Maspero), 1970, pp. 342 ff.

I lighed med de europæiske undtagelsesstater (fascismen) er periferien præget af at liberalismen ikke kan være den dominerende ideologi.⁴⁹⁾ Men statsapparaternes ideologiske aspekt synes at være relativt svagt betonet i periferien - med visse undtagelser: staterne på vej mod socialisme, hvoraf Tanzania er et godt eksempel;⁵⁰⁾ de populistisk prægede stater,⁵¹⁾ og de fascistisk prægede.⁵²⁾ Førstnævntes eksistens muliggøres af et fravær af en stærk klassesdifferentiering. Populismen er et tegn på, at det nationale borgerskab har nået en vis styrke. Fascismen med sine specielle institutioner er præget af et desperat småborgerskab stillet over for uløselige modsætninger.

Vi må således konkludere, at kun disse specielle tilfælde af perifere stater kan betegnes som egentlige undtagelsesstater i Poulantzas' betydning. Men at den perifere kapitalismes statsform i øvrigt har væsentlige træk til fælles med undtagelsesstaten, og at dens særlige træk udmærket kan belyses ved at sætte den i forbindelse med dette begreb.⁵³⁾

-
- 49) Herom se H. Marcuse, *Der Kampf gegen den Liberalismus in den totalitären Staatsauffassung*, i Abendroth (ed.), *Faschismus und Kapitalismus*, Frankfurt a.M. (EVA) 1967.
- 50) J.F. Rweyemamu (ed.), *Towards Socialist Planning*, Das es Salaam, Tanz. Publ. House 1972, Artiklen af John Saul indeholder væsentlige punkter til en forklaring.
- 51) Om populisme i periferien, se P. Worsley, *The Third World*, ch. 4 og J. Saul, *On African Populism*, i Gellner & Ionescu (eds.), *Populism*, London 1968.
- 52) Sydafrikas overgang til apartheid betegnes ofte som en fascistisk udvikling. Se H. Wolpes analyse i *Economy and Society*, nov. -72, hvor grunden lægges til en dybere forståelse.
- 53) Et andet eksempel på relevans af Poulantzas' begreb er parallelliteten af Poulantzas' analyse af fascismen som den specifikke politiske form for et land, som udgør "det svageste led i imperialismens kæde" (Poulantzas, op.cit., 1970, i note 43 - ch. 1 & 2) - og Mandels formulering: "... in den Ländern der dritten Welt eine spezifische Mischung vorkapitalistischer und kapitalistischer Produktions- und Distributionsverhältnisse ... die Hauptursache der permanenten vorrevolutionären krise der bahängigen Länder ... die Hauptursache dafür, dass sich diesen Länder als die Schwächsten Glieder des imperialistischen Weltsystems erwiesen haben". (E. Mandel, *Spätkapitalismus*, (Suhrkamp), Frankfurt a.M., 1972, p. 58. Min fremhævelse).

I Sontags artikel bruges begrebet til en aposteriorisk forklaring af 150 års latinamerikansk historie. Det mest vigtige for Afrikas vedkommende ville efter min mening være at prøve begrebets spændvidde i forhold til udviklingsbestræbelserne i Afrika. Som påpeget af flere forfattere⁵⁴⁾ har "eliterne" oftest dels en temmelig inadækvat opfattelse af hvad udvikling kræver, dels er deres placering ikke udviklingsfremmende: et bureaukrati, hvis sociale kraft stammer fra (1) udenlandske firmaer, (2) traditionelt aristokrati, (3) handelsbourgeoisier og (4) arbejderaristokrati⁵⁵⁾ - har ikke økonomiske interesser af udviklingsfremmende karakter.

"Undtagelsesstatens" ekstraordinære mobilisering af statsinstitutionernes kraft og autonomi over for de undertrykte klasser (arbejdere og bønder - samt småhandlende og lumpenproletariat⁵⁶⁾) er på samme måde heller ikke en mobilisering med udviklingsformål for øje. Som påvist er det en mobilisering der i sidste instans skyldes den eksterne afhængighed.

Man kan da spørge, under hvilke betingelser denne mobilisering mod udvikling kan afløses af en mobilisering for udvikling. Svaret må være, at det kan den, såfremt den kapitalistiske "undtagelsesstat" kan forandres til en socialistisk stat. Og betingelsen herfor må være en forandring af de klassekræfter, som bureaukratiet hviler på: udviklingen af et egentligt proletariat (som i Chile) eller af et kollektiviseret jordbrug (Kina, Tanzania) - idet en landbrugskapitalisme klart ikke forandrer situationen (Elfenbenskysten).

Samtidig bliver det også hermed klart, at hvis vi har at gøre med en egentlig ("fascistisk" præget) undtagelsesstat, hvor statsapparaterne er gennemsyret af en "totalitar" ideologi, kan en gradvis forandring af bureaukratiets klasseunderlag ikke finde sted. En sådan situation forandres ikke uden voldsomme indvirkninger på strukturen af ekstern art - eller efter en lang periode af industrialiseringsbestræbelser.

54) Arrighi & Saul, 1968, op.cit. (note 5), Seidman, op.cit.

55) Arrighi & Saul, 1969, op.cit. (note 39) lægger (p. 160) vægt på det interessefællesskab, som eksisterer mellem disse fraktioner.

56) For denne opdeling, se V.L. Allen, op.cit., (i note 41).

I andre (typiske) perifere stater er spørgsmålet: (1) Kan eliten udvikle sig til en klasse? (2) Hvad kan ellers ske? På spørgsmål (1) har Szentes⁵⁷⁾ et svar:

"A social stratum, which is not the owner of the means of production and cannot ensure its privileged material position but only by regulating the distribution relations by non-economic (political), exogenous means contradicting the actual production relations. ... this social stratum is bounded to lose sooner or later the political power which could maintain ... the inequalities of income distribution. Consequently, it is impossible for the elite to become a new, independent social class".

Szentes mener altså, at eliten selv underminerer sin sociale position - og videre, i relation til spørgsmål (2):

"The elite as it exists today will either mix with the bourgeoisie of an unfolding capitalist society, or will dissolve, losing its elite character, in the process of socialist development". (ssts.)

Ud fra denne analyse af eliten mener Szentes⁵⁸⁾, at den stats-kapitalisme, som udvikles mange steder i periferien, står i et modsætningsfyldt forhold til kapitalen, og at den meget vel kan udvikle sig i socialistisk retning. Men han undgår ikke helt den delvise volutarisme, der kendetegner de fleste analyser af udviklingsproblemerne:⁵⁹⁾ ingen har rigtig nogen præcis opfattelse af, hvilke klassekræfter, der skal skubbe udviklingen i socialistisk retning, i.e. frigøre samfundet fra de perifere strukturer.⁶⁰⁾ Hovedproblemet her er vel den påpegede opfattelse af bureaukratiet (arbejderaristokratiet) som den dominerende klasse (-alliance), over for forestillingen om at bureaukratiet selv er afhængig af nogle økonomiske processer, det ikke kan kontrollere.

57) op.cit., (i note 7), pp. 274 ff.

58) Ibid., p. 317.

59) I høj grad Seidman, op.cit., men også Arrighi & Saul, 1968, op.cit. (i note 3).

60) Se også Maj Palmbergs referat af KP-teorierne om "Icke-kapitalistisk Utveckling" i Häften för kritiska Studier. Etiketten "volutarisme" mener jeg kan anvendes på de fleste af de teoretikere, hun refererer. Forestillingen om at spørgsmålet om kapitalistiske eller socialistiske tendenser i udviklingen afhænger af den styrende elites intentioner er fælles for disse.

Konklusionen fra denne usikkerhed er formentlig den vigtige, at problemet ikke kan løses på dette lave konkretionsniveau: kun mere konkrete enkeltstudier vil kunne konkludere m.h.t. hvilke af bureaukратиets klassekræfter, som har eller vil få overtaget i den fremtidige udvikling - da dette afhænger af, hvilke konkrete økonomiske, politiske og ideologiske institutioner, der spiller sammen.⁶¹⁾

61) Noget af konkretiseringen findes (for Afrika) hos Arrighi & Saul, op.cit., 1969 (i note 36), pp. 173 ff.